

> Retouradres Postbus 20301 2500 EH Den Haag

Aan de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid
De heer E. van der Burg
Postbus 20301
2509 EH DEN HAAG

**Inspectie Justitie en
Veiligheid**
directie Toezicht

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20301
2500 EH Den Haag
www.inspectie-jenv.nl

Projectnaam
jaarbief terugkeer

Ons kenmerk
4058973

*Bij beantwoording de datum
en ons kenmerk vermelden.
Wilt u slechts één zaak in uw
brief behandelen.*

Datum 13 juni 2022
Onderwerp jaarbief terugkeer vreemdelingen 2021

1. Inleiding

In de Jaarbief Terugkeer vreemdelingen 2020¹ heeft de Inspectie Justitie en Veiligheid (hierna: de Inspectie) aangekondigd dat het nationale toezichtsmodel in 2021 wordt vormgeven aan de hand van de volgende drie activiteiten:

- het inspecteren van individuele terugkeeroperaties tijdens de uitvoering daarvan;
- het monitoren van het verloop van terugkeeroperaties aan de hand van rapportages die door de betrokken uitvoerders zelf worden opgesteld;
- het uitvoeren van thematisch onderzoek op het gebied van terugkeer.

Daarnaast levert de Inspectie een bijdrage aan de internationale samenwerking op het gebied van het inspecteren van terugkeeroperaties door deel te nemen aan de Frontex pool van forced return monitors².

In deze bief wordt u aan de hand van deze vier activiteiten geïnformeerd over het oordeel dat de Inspectie zich heeft gevormd over de terugkeer van vreemdelingen naar hun herkomstland of een ander land van bestendig verblijf.³

¹ <https://www.inspectie-jenv.nl/Publicaties/brieven/2021/05/20/brief-jaarbief-terugkeer-vreemdelingen-2020>

² Inspecteurs uit de Frontex pool worden ingezet op verzoek van een lidstaat die een Europese terugkeeroperatie organiseert en niet over voldoende toezichtcapaciteit beschikt.

³ Deze bief is in conceptvorm aangeboden aan de Dienst Terugkeer en Vertrek, de Koninklijke Marechaussee en de Dienst Vervoer en Ondersteuning. De reactie van de DT&V is te vinden in de bijgevoegde wederhoortabel. De KMar en de DV&O hebben aangegeven dat er geen feitelijke onjuistheden in de bief staan.

2. Toezicht op individuele terugkeeroperaties

**Inspectie Justitie en
Veiligheid**
directie Toezicht

In 2021 heeft de Dienst Terugkeer en Vertrek⁴ (hierna: DT&V) de Inspectie geïnformeerd over 568 gevallen⁵ van begeleid vertrek uit Nederland. Dit aantal is, net als in 2020, beïnvloed door de coronapandemie. Hierdoor waren er enerzijds minder concrete vertrekmogelijkheden en konden anderzijds voorgenomen uitzettingen niet plaatsvinden omdat de betrokken vreemdelingen geen medewerking wilden verlenen aan de coronatest die door het ontvangende land was voorgeschreven. De 568 geplande uitzettingen zijn niet allemaal daadwerkelijk uitgevoerd omdat er uitzettingen geannuleerd zijn. In 2021 heeft de DT&V van 260 vreemdelingen het begeleid vertrek uit Nederland gerealiseerd.⁶

Datum
13 juni 2022

Ons kenmerk
4058973

De Inspectie beslist op basis van risicoanalyse⁷ welk onderdeel van het vertrek wordt geïnspecteerd. Hierbij heeft de Inspectie de keuze uit:

- het vervoerproces: het uitsluiten in het detentiecentrum en het vervoer door de Dienst Vervoer en Ondersteuning⁸ (hierna: DV&O) naar Schiphol;
- het grondproces: de voorbereidende handelingen die de Koninklijke Marechaussee⁹ (hierna: KMar) uitvoert op het vertrekcentrum te Schiphol;
- het vluchtproces: vanaf de push-back van het vliegtuig tot en met de overdracht van de vreemdeling aan de ontvangende autoriteiten.

Vanwege de geldende coronamaatregelen heeft de Inspectie in 2020 en 2021 besloten om het aantal inspecties te beperken waarbij het niet goed mogelijk is dat de betrokken inspecteur fysieke afstand houdt tot andere personen. De Inspectie heeft zich om die reden terughoudend opgesteld ten aanzien van het uitvoeren van inspecties van het vervoers- en het vluchtproces.

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van het aantal geïnspecteerde onderdelen van het terugkeerproces van vreemdelingen. Om inzicht te geven in de ontwikkelingen van de afgelopen jaren zijn ook de gegevens van 2019 en 2020 opgenomen.

⁴ De Dienst Terugkeer en Vertrek is verantwoordelijk voor het organiseren van het vertrek van vreemdelingen die Nederland moeten verlaten.

⁵ Hierbij is van belang te vermelden dat een gezin wordt geteld als één eenheid.

⁶ Ook hierbij wordt een gezin geteld als één eenheid.

⁷ Daarbij kunnen de volgende aspecten een rol spelen: de medische toestand en het gedrag van de vreemdeling. Ook kijkt de Inspectie naar kwetsbare groepen als minderjarige vreemdelingen.

⁸ De Dienst Vervoer en Ondersteuning is een onderdeel van de Dienst Justitiële Inrichtingen en verantwoordelijk voor het vervoer van de uit te zetten vreemdeling naar de luchthaven.

⁹ De Koninklijke Marechaussee is verantwoordelijk voor de begeleiding tijdens uitzettingen.

Proces onderdelen	Aantal 2019	Aantal 2020	Aantal 2021	Inspectie Justitie en Veiligheid directie Toezicht Datum 13 juni 2022 Ons kenmerk 4058973
Vervoerproces	6	0	0	
Vervoerproces en grondproces	43	4	1 ¹⁰	
Vervoerproces, grondproces en vluchtproces	8	1	0	
Grondproces	31	13	13	
Grondproces en vluchtproces	11	0	2	
totaal	99	18	16¹¹	

Op basis van eerdere jaarrapportages en de in 2021 geïnspecteerde uitzettingen benoemt de Inspectie de informatie-uitwisseling tussen de bij uitzettingen betrokken diensten, als ook de toepassing van hulpmiddelen als belangrijk thema's.

Informatie-uitwisseling

In de onderstaande tabel is weergegeven of de informatie die de medewerkers van de KMar voorafgaand aan de uitzetting ontvangen actueel en correct is. Ook hierbij zijn de gegevens met betrekking tot 2019 en 2020 opgenomen. Het is van belang te melden dat het aantal geïnspecteerde uitzettingen in 2020 en 2021 fors lager was door de coronapandemie en het daarvoor al door de Inspectie genomen besluit om minder individuele uitzettingen te inspecteren.¹²

	gegevens advocaat	gedrag	fysieke kenmerken	bezittingen	gezondheid
2019	97%	100%	88%	44%	99%
2020	100%	100%	100%	44%	100%
2021	100%	100%	69%	44%	88%

De Inspectie constateert dat de informatie-uitwisseling over de bezittingen en de fysieke kenmerken van de uit te zetten vreemdeling, ondanks inspanningen van de diensten in de vreemdelingenketen, nog te wensen overlaat. Ook signaleert de Inspectie een achteruitgang als het gaat om beschikbaarheid van medische informatie. Het ontbreken van deze informatie kan een risico vormen voor het veilige en rustige verloop van de uitzetting. De Inspectie concludeert, net als in de voorgaande jaarrapportages, dat de informatie-uitwisseling een belangrijk verbeterpunt is.

Toepassing van hulpmiddelen

Bij de zestien door de Inspectie bijgewoonde uitzettingen hebben medewerkers van de KMar twee keer gebruik gemaakt van een bodycuff en zijn bij één vreemdeling zowel de bodycuff als tie-wraps toegepast. Hierbij heeft de Inspectie geen bijzonderheden geconstateerd.

¹⁰ Van deze casus is het uitsluiten in het detentiecentrum geïnspecteerd, niet het vervoer naar Schiphol.

¹¹ De Inspectie heeft in dertien gevallen ervoor gekozen om de Inspectie van te voren aan te kondigen bij de KMar en bij drie gevallen heeft de Inspectie onaangekondigd geïnspecteerd.

¹² Door het lage aantal geïnspecteerde uitzettingen heeft één casus een groter effect op de in de tabel opgenomen percentages.

3. Toezicht op basis van rapportages van de DV&O en de KMar

**Inspectie Justitie en
Veiligheid**
directie Toezicht

In 2021 hebben de KMar en de DV&O rapportages opgesteld van alle 260 uitgevoerde uitzettingen. Deze rapportages zijn beschikbaar gesteld aan de Inspectie. Onderstaand geeft de Inspectie een weergave van twee belangrijke thema's: tijdigheid en het gebruik van hulpmiddelen.

Datum
13 juni 2022

Ons kenmerk
4058973

Tijdig ophalen

Het is van belang dat de uit te zetten vreemdeling tijdig wordt opgehaald van de verblijfslocatie, in de meeste gevallen een detentiecentrum. Als de medewerkers van de DV&O de vreemdeling op tijd ophalen, zal de kans zo groot mogelijk zijn dat de vreemdeling op het afgesproken tijdstip aan de medewerkers van de KMar op Schiphol kan worden overgedragen, zodat daar voldoende tijd is om de uitzetting verder voor te bereiden.

De Inspectie constateert dat de DV&O in 46% van de gevallen de betrokken vreemdeling niet op tijd heeft opgehaald bij de verblijfslocatie. Hierdoor ontstaat het risico dat de vreemdeling niet tijdig aan de medewerkers van de KMar op Schiphol kan worden overgedragen en vervolgens dat de medewerkers van de KMar onvoldoende tijd hebben om de vreemdeling op de uitzetting per vliegtuig voor te bereiden. Hierin ziet de Inspectie een belangrijk verbeterpunt.

Gebruik hulpmiddelen

Uit de DV&O rapportages blijkt dat medewerkers van de DV&O bij 28% van de uitgezette vreemdelingen gebruik maakten van hulpmiddelen, zoals koppelboeien. Uit de rapportages van de KMar, mutaties genoemd, blijkt dat de medewerkers van de KMar bij 5% van de vreemdelingen gebruik hebben gemaakt van hulpmiddelen.

Uit de rapportages van de KMar blijkt dat in 60% van de gevallen waarin hulpmiddelen zijn gebruikt er sprake was van het aanbrengen van een bodycuff. In 16% zijn tie-wraps toegepast, in 12% een beenband, in 2% handboeien en in 1% was sprake van het toepassen van kaakfixatie. In de meeste gevallen zijn hulpmiddelen in combinatie toegepast. Doorgaans betrof dat de bodycuff in combinatie met andere hulpmiddelen.

De Inspectie constateert op basis van de rapportages van de KMar en de DV&O dat er een significant verschil is tussen het gebruik van hulpmiddelen door medewerkers van de DV&O en medewerkers van de KMar. Dit is in overeenstemming met het eigen beeld van de Inspectie. De Inspectie neemt regelmatig waar dat vreemdelingen bij aankomst op het vertrekcentrum van de KMar op Schiphol door medewerkers van de DV&O met koppelboeien worden overgedragen aan de medewerkers van de KMar. Voor de zogenoemde intake van de KMar worden de koppelboeien verwijderd, waarna het aanbrengen van nieuwe hulpmiddelen niet nodig blijkt. Aangezien het om dezelfde vreemdelingen gaat, vindt de Inspectie dit een significant verschil.

4. Het uitvoeren van een thematisch onderzoek op het gebied van terugkeer

Inspectie Justitie en
Veiligheid
directie Toezicht

De Inspectie heeft op 14 oktober 2021 het Plan van Aanpak met betrekking tot een thematisch onderzoek op haar website gepubliceerd.¹³ In dit onderzoek staat de vraag centraal of de DT&V in voldoende mate rekening houdt met de belangen van vreemdelingen tijdens het realiseren van het vertrek uit Nederland. De Inspectie gaat in haar onderzoek onder meer na hoe de gespreksvoering tussen regievoerders en vreemdelingen verloopt en hoe regievoerders zijn toegerust en opgeleid om terugkeertrajecten in goede banen te leiden. Ook onderzoekt de Inspectie op welke wijze regievoerders invulling geven aan toetsingsmomenten in het terugkeertraject en hoe informatie wordt gedeeld tussen de partners in de terugkeerketen. Publicatie van de uitkomsten van dit onderzoek wordt in het derde kwartaal van 2022 verwacht.

Datum
13 juni 2022

Ons kenmerk
4058973

5. Internationale terugkeeroperaties

De Inspectie houdt niet alleen toezicht op Nederlandse terugkeeroperaties, maar ook op internationale terugkeeroperaties. Het gaat daarbij om vluchten die met ondersteuning van het Europese agentschap Frontex georganiseerd zijn door een Europese lidstaat. In 2021 heeft de Inspectie bijgedragen aan het toezicht op twintig internationale terugkeeroperaties die waren georganiseerd door Duitsland en Frankrijk. De inspecteurs rapporteren hierover conform Europese regelgeving aan de Fundamental Rights Officer van Frontex, die hierover halfjaarlijks een rapport uitbrengt. Onderstaande tabel geeft inzicht in het type terugkeeroperatie dat door de Inspectie is geobserveerd.

Type terugkeeroperatie	
Joint return operation ¹⁴	9
National return operation ¹⁵	3
Collecting return operation ¹⁶	8

In 2021 heeft Nederland één National Return Operation georganiseerd naar Nigeria. Deze is geannuleerd in verband met het uiteindelijk niet beschikbaar zijn van uitzetbare Nigeriaanse vreemdelingen.

¹³ <https://www.inspectie-jenv.nl/actueel/nieuws/2021/10/14/onderzoek-naar-verantwoord-vertrek-van-vreemdelingen-uit-nederland>

¹⁴ Hierbij werken verschillende lidstaten – onder coördinatie en met ondersteuning van Frontex – samen in de gedwongen terugkeer van groepen vreemdelingen naar één of meer bestemmingslanden.

¹⁵ Hierbij is sprake van één lidstaat die groepen vreemdelingen naar één of meer bestemmingslanden uitzet.

¹⁶ Het land van bestemming komt de eigen onderdanen ophalen in een lidstaat.

6. Conclusies en aanbevelingen

**Inspectie Justitie en
Veiligheid**
directie Toezicht

Conclusies

Op basis van de geïnspecteerde uitzettingen en de rapportages van de KMar en de DV&O concludeert de Inspectie dat de uitzettingen in 2021 in de regel zorgvuldig zijn voorbereid en uitgevoerd. Een aandachtspunt blijft de informatie-uitwisseling voorafgaand aan de uitzetting, als ook de tijdigheid waarmee vreemdelingen bij het detentiecentrum worden opgehaald door de medewerkers van de DV&O. Hierin is verbetering mogelijk. Als het gaat om de toepassing van hulpmiddelen constateert de Inspectie op basis van de genoemde rapportages een significant verschil in toepassing van hulpmiddelen door de medewerkers van de DV&O en de KMar.

Datum
13 juni 2022

Ons kenmerk
4058973

Aanbevelingen

Op grond van bovenstaande conclusies doet de Inspectie de volgende aanbevelingen:

- aan de DT&V: draag zorg voor de overdracht van de juiste informatie aan de medewerkers van de KMar, met name op het gebied van medische bijzonderheden, fysieke kenmerken en bezittingen van vreemdelingen.
- aan de DV&O: draag zorg voor een tijdige aanwezigheid op de ophaallocatie van vreemdelingen.
- aan de DV&O: ga na wat de reden is van het verschil in toepassing van hulpmiddelen tijdens het vervoer van vreemdelingen, vergeleken met de toepassing van hulpmiddelen door de KMar. Ga met de Inspectie in gesprek over de uitkomsten hiervan.